

**Булижин Ігор Володимирович,**  
*здобувач Науково-дослідного інституту  
правового забезпечення інноваційного розвитку  
Національної академії правових наук України*

## **ОСОБЛИВИ ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПРОЦЕДУР БАНКРУТСТВА У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Для здорового механізму ринкового «самоочищення» від суб'єктів, які зазнали стану неплатоспроможності та гальмують економічний розвиток своїх контрагентів, потрібне ефективне господарсько-правове регулювання відновлювальних процедур та банкрутства, яке б відповідало потребам сучасності. Зразком такого належного правового регулювання можна назвати європейське законодавство, враховуючи цивілізовану практику банкрутств підприємств у європейських державах. Для України досвід та особливості правового регулювання країн Європейського Союзу є актуальними у контексті євроінтеграційного зовнішньополітичного курсу, особливо враховуючи зобов'язання України про повне «узгодження галузевого та горизонтального законодавства України, інституцій та стандартів з галузевим і горизонтальним законодавством, інституціями та стандартами ЄС» відповідно до ч. 1 ст. 57 Угоди про асоціацію України з ЄС [1].

У держав-членів ЄС правове регулювання процедур банкрутства загалом залишається у сфері національного права, а законодавство

рівня ЄС (або так зване «наднаціональне») урегулює лише окремі аспекти (наприклад, транскордонне банкрутство). У зв'язку з цим у кожній європейській державі можуть бути не тільки загальні правові норми (як правило, це спільні норми-принципи), а і власні характерні риси правових механізмів банкрутства, зумовлені особливостями розвитку конкретного суспільства та важливістю певних компаній для економіки таких країн.

Для держав із ринковою економікою важливо, щоб правова система адекватно відображала принципи конкуренції та створювала для неї необхідні умови у регулюванні важливих для господарства сфер відносин. Доволі влучно підкреслив О. М. Бірюков одну з ключових цілей правового регулювання відносин банкрутства у ЄС – забезпечення рівного захисту прав та законних інтересів боржників і кредиторів: «Забезпечення у справах про банкрутство рівного відношення як до приватних, так і державних підприємств визнається необхідним елементом національного законодавства про банкрутство країн – претендентів на членство в Євросоюзі» [2, с. 136]. Така мета характеризує потребу оптимального поєднання у правовому регулюванні, з одного боку, позиціонування рівноцінного ставлення держави як регулятора до усіх учасників відносин (таким чином надаються рівні можливості різним особам незалежно від форми власності), а з іншого, – повністю відповідає законам ринкової економіки щодо конкуренції.

Сучасний закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» містить деякі положення, які можуть бути розцінені як дискримінаційні, оскільки не забезпечують необхідного рівного ставлення, реального механізму втілення принципу рівності усіх форм власності. Зокрема, йде мова про деякі категорії підприємств, які відповідно до чинного законодавства України не можуть бути визнані банкрутами: казенні підприємства не включені до кола суб'єктів, які підлягають банкрутству. Це грубо порушує один з фундаментальних принципів не лише законодавства ЄС про банкрутство, а і конкуренції в умовах ринкової економіки загалом – рівноцінного правового статусу усіх учасників ринку та рівного застосування законодавства, що витікають із принципу рівності усіх форм власності.

Проте існують і свої характерні для кожної країни риси законодавства, які, у тому числі, можуть передбачати окремі особливості процедур банкрутства або навпаки розробити єдину процедуру, для якої виключень або обмежень не повинно передбачатися для різних юридичних осіб.

Законодавство Франції, на зразок законодавства інших європейських країн, передбачає заходи по попередженню відкриття конкурсного провадження, до того ж, найбільше із сучасних моделей законодавства про неплатоспроможність приділяє увагу саме засобам збереження особи боржника. Із цією метою встановлено і інститут повіреного *ad hoc* (який нагадує медіатора), попередження неплатоспроможності, і примирювальну процедуру, і реабілітаційні процедури збереження підприємства та судового відновлення підприємства для «продовження функціонування підприємства, збереження робочих місць і реструктуризації пасиву» відповідно до ст.ст. L620 – 1 і L631 – 1 Комерційного кодексу Французької Республіки № 2000 – 912 від 18 вересня 2000 р. [3].

Характеризуючи в загальному вигляді спрямованість французького законодавства про неспроможність, дослідники відмічають: «На даний момент основними цілями французького законодавства про неспроможність являються, по-перше, збереження діючих підприємств як бізнесу; по-друге, збереження робочих місць; по-третє, задоволення вимог кредиторів» [4, с. 42].

У випадку неплатоспроможності суб'єкта господарювання Франції можуть застосовуватися такі заходи: 1) спостереження; 2) відновлення платоспроможності боржника відповідно до чіткого плану, у якому може бути передбачено як продовження господарської діяльності особи боржника, так і передачу в оренду усього підприємства як єдиного майнового комплексу або його частини; 3) конкурсне провадження. За законодавством Французької Республіки застосовуються дві процесуальні моделі конкурсного провадження при неспроможності: звичайна (загальна) та спрощена. Яка саме модель повинна застосовуватися у конкретному випадку, залежить від розміру підприємства, що підлягає банкрутству. Зокрема, спрощена модель передбачена для підприємств зі щорічним оборотом коштів до

20 млн. франків і штатом працівників до 50 чоловік, а загальна процедура – до усіх інших компаній. Іншими словами, у цьому аспекті малому бізнесу полегшуються правила процедури неспроможності.

Право звертатися до суду з клопотанням про відкриття конкурсного провадження у Франції мають як боржник, так і кредитори. Відкривши конкурсне провадження, суд має право провести одну з таких процедур: 1) судове урегулювання боргів, що являє собою примірювальну процедуру для укладення мирової угоди, направленої на попередження ліквідації майна боржника; 2) процедуру збереження підприємства; 3) процедуру судового відновлення підприємства і 4) ліквідацію майна через проведення конкурсного розпродажу. І все ж передбачається, що ліквідація спрямована за можливості на передачу третій особі усього підприємства, тобто законодавець готовий будь-що зберегти особу боржника.

У Бельгії відносини, пов'язані з неплатоспроможністю регулюються двома спеціальними законами, а саме: Закон про судовий конкордат від 17 липня 1997 року і Закон про банкрутство від 8 серпня 1997 року. Закони впорядковують дві основні процедури, пов'язані з неплатоспроможністю: конкордат як особливий вид санації та власне банкрутство. На практиці можна обмежитися першою процедурою у випадку вдалого відновлення платоспроможності боржника. У бельгійській правовій концепції конкордат – це судова компромісна угода про тимчасове призупинення виконавчого провадження.

Конкордат є рятівною процедурою для боржника, яка здатна допомогти уникнути банкрутства. У разі застосування конкордату передбачається, що за боржником залишаються повноваження управління та розпорядження майном. Судове рішення про тимчасове призупинення виконавчого провадження відповідно до ст. 16 Закону про конкордат «одночасно служить запрошенням для кредиторів заявляти свої вимоги» [5]. Цим судовим рішенням встановлюються строки призупинення виконавчого провадження та строк, протягом якого кредитори, у тому числі держава, повинні заявити свої вимоги. Це надає змогу кредиторам брати участь у голосуванні по плану реабілітації (або іншою термінологією, санації), яке по-

винно бути проведено протягом 6 місяців з дня прийняття рішення про конкордат (може бути надана додатково відстрочка на строк не більше 3 місяців). Запроваджується конкордат як юридична процедура керівництвом підприємства-боржника із підготовкою плану санації, що має бути спрямований на виведення такого підприємства зі скрутного фінансового становища. План може передбачати повну чи часткову відмову кредиторів від своїх вимог. Для допомоги боржнику, в першу чергу, при розробці плану санації, назначаються один чи кілька адміністраторів (фр. «*commissaires au sursis*»), які контролюють керівництво компанії при розробці такого плану реабілітації та звітують перед судом [6, сс. 20 – 21]. Законодавчо закріплені вимоги до адміністратора – бути незалежним і неупередженим, мати кваліфікацію в питаннях бухгалтерського обліку та корпоративного управління, а також дотримуватися етичного кодексу. Адміністратор не має особливої ліцензії, а назначається судом з числа бухгалтерів, аудиторів або юристів, які зобов'язані дотримуватися відповідного кодексу професійної етики. Потім відбувається голосування кредиторів з приводу оцінки плану санації. Суд може затвердити такий план тільки тоді, коли він був затверджений більшістю кредиторів, які заявили свої вимоги до боржника, взяли участь у голосуванні і володіють більшістю вартості вимог. Після затвердження плану санації боржник отримує постійне призупинення виконавчого провадження на два роки з можливістю продовжити цей строк ще на рік. Адміністратор слідкує за виконанням плану санації та періодично звітує про його виконання.

При оголошенні процедури банкрутства особа боржника, на відміну від конкордату, позбавляється прав управління і розпорядження майном, суддя призначає керуючого (фр. «*curateur*»), який представляє боржника під час процесу банкрутства. Останній завершується ліквідацією боржника, після чого керуючий назначається «ліквідатором». Керуючим може бути назначена особа зі спеціального переліку зі вказівкою її професійної кваліфікації. За вимогами ст. 27 Закону про банкрутство можуть стати керуючими «тільки юристи, зареєстровані у переліку Бельгійської колегії адвокатів і які пройшли спеціальну підготовку, а також які брали практичну участь у про-

цедурах ліквідації» [5], тобто особи, включені до переліку Бельгійської колегії адвокатів. Функціональна різниця між адміністратором у конкордаті та керуючим під час банкрутства полягає у тому, що за адміністратором закріплено контрольні функції за керівництвом компанії при складанні плану реструктуризації, а сам адміністратор боржником не управляє. Але куратор, навпаки, повинен виконувати обов'язки з реалізації активів боржника та управляти його майном під час процедури банкрутства.

Отже, процедури банкрутства країн ЄС мають національні особливості, які завдяки своїм правовим засобам тяжіють або до захисту приватних інтересів суб'єктів господарювання, або збереження господарського порядку завдяки гарантуванню з боку держави виконання боржниками їх зобов'язань перед кредиторами навіть у випадках фінансових втрат із ознаками стану неоплатності. Також на основі проведеного аналізу законодавства про банкрутство країн ЄС встановлено, що спільним для законодавства європейських держав є послідовна реалізація принципу рівності усіх форм власності та рівного правового статусу усіх учасників ринку незалежно від форми власності.

Вважаємо, що національне законодавство про неплатоспроможність потребує узгодження з європейським законодавством в напрямку забезпечення реалізації принципу рівного правового положення усіх суб'єктів господарювання-боржників незалежно від форм власності та організаційно-правових форм із рівним застосуванням до них норм законодавства, зокрема, із зняттям обмежень банкрутства державних підприємств. Для України вважаємо доцільним розглянути можливість запровадження та адаптації до національних особливостей такі спеціальні правові засоби та механізми, які спрямовані на попередження банкрутств, зокрема, удосконалити процедуру санації за прикладом бельгійського конкордату, актуалізувати медіаційні засади після порушення провадження справи про банкрутство, визнати пріоритетним засобом погашення заборгованості перед кредиторами у разі прийняття рішення про ліквідацію підприємства-боржника його продаж як єдиного майнового комплексу тощо.

### Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: [http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00\\_Ukraine-EU\\_Association\\_Agreement\\_\(body\).pdf](http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_(body).pdf) (дата звернення: 05.11.2017 р.).
2. Бірюков О. М. Банкрутство в контексті європейської інтеграції України. Наукові записки. Том 53. Юридичні науки. Київ: Вид. дім «Києво-Могилян. акад.», 2006. С. 135 – 138.
3. Коммерческий кодекс Франции / предисл., пер. с фр., допол., словарь-справ. и комм. В. Н. Захватаева. Москва: Wolters Kluwer, 2008. 1272 с.
4. Степанов В. В. Несостоятельность (банкротство) в России, Франции, Англии, Германии. Москва: Статут, 1999. 204 с.
5. Законодательство Бельгии о банкротстве и конкордате. URL: <http://pandia.ru/text/77/231/33422.php> (дата обращения: 25.05.2017).
6. Астраханцева Е. А. Финансовое оздоровление организации: проблемы учетно-аналитического обеспечения. Москва – Берлин: Директ-Медиа, 2014. 215 с.